

Олеярник О.В.

здобувач кафедри педагогіки,

Слов'янський державний

педагогічний університет

ІДЕЯ ПРОФЕСІЙНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ НАВЧАННЯ В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Проаналізовано історичний аспект ідеї професійної спрямованості старшокласників у поглядах і практиці зарубіжних педагогів, вплив основних чинників на свідомий вибір професії; доведено, що нароби зарубіжних учених минулого, мають актуальність у наш час.

The historical aspect of professional ideas orientation of secondary school children is analysed in looks and practice of foreign teachers, influence of basic factors on the conscious choice of profession; it proved that works of foreign scientists, have actuality in our time.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Розбудова сучасної національної системи освіти дозволяє звернутися до теоретичного та практичного вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду. Значні результати в розробці ідеї професійної спрямованості навчання учнів було досягнуто провідними зарубіжними вченими, починаючи з часів Давньої Греції. У їхніх поглядах відображені рекомендації щодо допомоги учням при виборі майбутньої професії, які зберігають актуальність у наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми.

Даною проблемою займалися такі вчені, як: Т. Петрова, К. Салімова, Л. Тлалашов та ін. Вони визначили основні тенденції розвитку ідеї професійної спрямованості, починаючи з давніх часів; позиції зарубіжних педагогів щодо цієї проблеми; рекомендації учням стосовно вибору

майбутньої професії та пропозиції щодо створення умов для свідомого професійного самовизначення.

Формулювання цілей статті.

Ураховуючи актуальність даної проблеми, ми пропонуємо розглянути зміст основних положень щодо професійної спрямованості та самовизначення старшокласників, які були розроблені провідними зарубіжними вченими.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Дослідженням проблеми свідомого вибору майбутньої професії займалися не тільки вітчизняні вчені. Значний внесок у розробку цих питань було зроблено зарубіжними теоретиками, починаючи з часів Давньої Греції та закінчуючи сьогоденням.

Грецький філософ Демокрит приділяв праці багато уваги. «Усяка праця, – повчав він, – приємніша за бездіяльність, якщо люди отримують або знають, що отримають те, заради чого вони працюють» [3, 376].

Ідея праці, навчання праці, виховання звички до неї нерозривно пов'язана у творах мислителів Сходу з такими моральними та естетичними категоріями, як щастя, насолода. «Жити в неробстві – гірше немає звичаю. Якщо в міру сил своїх працюєш, щастя досягаєш і величі», – писав Носирі Хосров [7, 74].

Згідно з Ібн Сіною, людина отримує глибоку насолоду, побачивши плоди своєї праці. В особливому розділі трактату «Тадбирі Манзел» («Домашнє господарство») під назвою «Навчання і виховання дітей в школі» Ібн Сіна попереджає батьків, що «виховання сина завершено тільки тоді, коли син може забезпечити себе своєю власною працею. Після навчання й запам'ятовування правил мови вчитель повинен визначити талант та прагнення учня до тих ремесел, у результаті вивчення яких він може забезпечити себе матеріально та духовно, посилити навчання для належного висвітлення даних професій» [7, 75].

Позиція мислителів епохи Відродження в питаннях професійної підготовки молоді є ще одним очевидним свідомством того, що технічний прогрес став фактором, який стимулював розвиток ідеї професійної спрямованості. Ремісники та купці відкривали свої цехові та гільдійські школи, де підлітки переймали таємниці ремесла.

Франсуа Рабле пропонував організувати для дітей, незалежно від їхнього соціального походження, відвідування ремісничих майстерень, вводити їх у

світ праці.

У знаменитому творі Т. Мора «Утопія» в ідеальній державі молодь виховується в дусі гуманістичної моралі, фізичного розвитку, підготовки до трудової діяльності. Землеробство вивчається теоретично в школі та практично на полях. Люди, які займаються наукою, звільнені від фізичної праці, а ті, які не виправдовують покладених на них надій, повертаються до землеробства й ремесел [4, 43].

Ідея професійної підготовки є однією з головних у педагогічній концепції Яна Амоса Коменського. Підготовка молоді до серйозної та обов'язкової праці в майбутньому; формування таких якостей, як працелюбство, доброзичливість, витривалість; розвиток фізичних та розумових властивостей – такими є лише деякі задачі, що, на думку великого педагога, повинні реалізовуватись у процесі професійної підготовки.

Перераховуючи види трудових занять, які є обов'язковими для всіх учнів, Я.А. Коменський пропонував учителям реалізувати розроблені ним дидактичні принципи: від простого до складного, наочність, активність та інші. У своїх підручниках він докладно знайомив учнів з професіями, що існували в його час, показував на окремих прикладах, з яких елементів складається праця того чи іншого ремісника, які знаряддя праці використовуються та інше. І в першу чергу, на думку видатного педагога, займатися вихованням працелюбства повинна школа [5, 24].

Жан Жак Руссо стояв на позиціях гуманного ставлення до дитини, виступав за всебічне фізичне, моральне та розумове виховання. У його творі «Еміль, або про виховання» засуджувалися нероби та дармоїди, говорилося про неодмінне прилучення кожного підлітка до того чи іншого ремесла, причому до будь-якого, навіть брудного виду роботи. Ремесло – це багатство людини, і вона повинна своєю працею платити ціну свого існування. Новим у теорії Руссо є активна позиція самого вихованця у виборі інструментів та видів діяльності ще до того, як він сам почне виконувати роботу в ремісничих майстернях, причому, він сам повинен безпосередньо «прикласти свої руки». І, що є не менш важливим, – ніякого тиску на підлітка при виборі професії. Руссо виступав проти неробства, підкреслюючи його аморальність та стверджуючи, що у справедливому суспільстві ніхто не має права жити за рахунок інших. Необхідно займатися такими ремеслами, писав він, що «не потребували б від людей, які цими ремеслами займаються, мерзотних та думок несумісних з людськими властивостями душі» [6, 21].

Велику цінність становлять ідеї Дені Дідро. На його думку

експериментальна фізика вводить людину в майстерні ремісників; механіка необхідна всюди, де використовуються машини; землеробам, фармацевтам, лікарям необхідна хімія тощо.

У педагогічній концепції Джона Локка професійна підготовка всіх без виключення дітей посідає суттєве місце. Діти джентльменів обов'язково повинні займатися садівництвом, землеробством, вивчати ази обробки деревини та металу. Майбутній хазяїн повинен оволодіти хоча б елементарними трудовими навичками, щоб уміло керувати тими, хто буде на нього працювати. Учений виходив з необхідності дати підліткам мінімум виховання та освіти, пов'язуючи їх з трудовою діяльністю, оскільки діти повинні були відшкодувати всі витрати на своє існування [6].

Великий внесок у розвиток прогресивних ідей професійної спрямованості зробив швейцарський педагог Йоган Генріх Песталоцці. У поєднанні навчання та професійної підготовки він убачав запоруку успіху майбутнього покращення життя народу. Сенсом професійної підготовки, за Песталоцці, є праця в ремісничому виробництві. Згідно з його поглядами, формувати любов до тієї чи іншої професії слід уже з дитячих років. Навіть мати, яка доручає дитині якусь справу по господарству, повинна прагнути показати, пояснити, що будь-яка домашня робота має своє продовження та пов'язана зі світом праці – сільським господарством, або промисловістю. Ця єдність трьох видів людської діяльності – доведення, сільського господарства та промисловості є найважливішою для Песталоцці у справі виховання. Професійна підготовка є найголовнішим елементом розумового, фізичного та морального розвитку людини. У своїй праці «Про народну освіту індустрії» (1806) видатний учений запропонував створити біля Цюріхського озера різні майстерні: столярні, токарні, галантерейні, трикотажні, годинникарські, із садівництва й вишивання шовком та інші.

У романі «Лінгард та Гертруда» Песталоцці також піднімав проблему професійної підготовки. Гертруда навчала дітей читати та рахувати, коли вони пряли. У школі, організованій поміщиком для селянських дітей, вони цілий день проводили за роботою на прядильних та ткацьких верстатах. На пришкільній ділянці діти вирощували городину. Одним словом, вони спочатку працювали, а потім навчалися [5].

Кінець XIX – початок XX століття ознаменувався могутнім сплеском гуманістичних перетворень. Особливе місце в історії педагогіки посідає «реформаторська» педагогіка, основною задачею якої був розвиток таких якостей особистості, як індивідуальність, природна спрямованість, працелюбність, дисциплінованість, відповідальність.

Прибічник «нових» шкіл і «нового» виховання, «реформаторської» педагогіки А. Ферр'єр був переконаний, що праця врівноважує нервову систему й робить тіло більш витривалим і міцним. На думку вченого, школа являє собою середовище, що дає можливість дитині розвиватись і змінюватись фізично, розумово й морально. За таких умов досягалася кінцева мета – «пристосування людини до нормальних вимог сучасного життя. Людина повинна, перш за все, бути людиною як моральною одиницею, в той самий час вона повинна бути представником певної професії» [5, 67].

Представник індивідуалістичної течії у «реформаторській» педагогіці Г. Шарельман у своїй книзі «Трудова школа» зазначав, що однією з головних ознак оновленої школи повинен стати розвиток у кожної дитини творчих сил, які ще «дрімають» [5, 80].

Представник «експериментальної» педагогіки А. Лай розглядав працю як один із різновидів зовнішнього вираження дії. Він уважав, що ознайомлення дітей зі справжніми трудовими професіями повинно здійснюватись у професійній школі, а в загальноосвітній достатньо дати учням навички користування тими інструментами й матеріалами, які є в наявності у кожному домі [3].

Представник «прагматичної» педагогіки Джон Дьюї стверджував, що вихователь повинен урахувати потреби даного індивідуума, мета повинна відповідати діяльності тих, кого навчають, та створити середовище, необхідне для розвитку їхніх здібностей. Провідним у роботі Дьюї вважав принцип «навчання через діяльність». Праця виступала і як мотив навчання. Педагог використовував працю, щоб «показати дітям основні потреби суспільства та засоби їхнього задоволення» [5, 77].

Основоположник «трудових» шкіл і «громадянського виховання» Г. Кершенштейнер зазначав, що самостійність і самовизначення учня повинні стати метою синтезу різноманітних дій у процесі виховання й навчання. Це досягається шляхом перетворення контролю на допомогу, що передбачає, передусім, підготовку учня до майбутньої професії як необхідної складової частини суспільного життя.

Г. Кершенштейнер уважав, що кожен громадянин повинен прагнути й уміти служити державі, віддати їй усе, що має. Для цього він повинен мати різні вміння. Школа повинна озброїти його професією та «надати професії морального характеру», щоб «корисний громадянин» розглядав її як засіб служіння державі й у цьому бачив мету свого життя. Тому школа повинна оволодіти душею дитини й надати їй ремесло, або, принаймні, підготувати до

оволодіння ним. Цього найлегше досягти в процесі трудової діяльності, тому народна школа має бути школою праці, професійною школою [4, 82].

На думку вченого, школа повинна навчати й одночасно йти назустріч усьому духовному життю дитини. Вона повинна бути школою, у якій навчають не тільки за допомогою слів та книжок, а значно ефективніше – шляхом набуття практичного досвіду [2, 478].

Г. Кершенштейнер ставив перед професійною просвітою великі суспільні задачі, зазначав, що «не заради лише одних умінь потрібні майстерні, не для того, щоб наші співгромадяни навчилися практично працювати, не для того, щоб діти добре стругали, пиляли, свердлили, шили, ткали, училися готувати, не для того, щоб вони зберігали любов до своєї роботи, – ні, нам потрібні вони, щоб виховувати людей, які б зрозуміли мету і благо державного союзу та з вдячності присвятили б себе йому на службу» [2, 481].

Першою метою виховання молоді, яка закінчує школу, писав Г. Кершенштейнер, є «створення професійної дієздатності й любові до праці, а разом з цим і тих елементарних добродетей, які ведуть до свого природного наслідку, до працездатності, до добросовісності, старанності, почуття відповідальності, самоводоління і зв'язку з господарчим або домашнім колом робіт, щоб ті нитки, які пряде школа, не обривались щоденно, коли дитина скидає з плечей свою шкільну сумку...» [4, 28].

У процесі навчання праці слід розвивати довільну увагу дітей, привчати їх до точності й акуратності при виконанні кожної трудової операції. Звикнувши до ретельного виконання роботи на уроках праці, діти будуть переносити цю звичку й на решту видів робіт, а також і на свою майбутню професійну діяльність. Педагог намагався виховати в учнів повагу до промислової діяльності, любов до ремесла, ретельність, добросовісність, точність у роботі [4, 130].

У практиці своїх шкіл Г. Кершенштейнер використовував індивідуальний підхід. «У майстерні, у лабораторії та шкільній кухні, у саду, у залі для малювання, у музичному класі кожна дитина знайде собі роботу, яку вона спроможна осилити» [2, 482].

Цінними є ідеї Августина Волошина щодо професійного самовизначення. Учений аналізував роботу данських шкіл, що створювалися за моделлю Георгія Кершенштейнера. Це були так звані «школи праці», головна мета діяльності яких полягала у вихованні морально зрілої особистості, готової до свідомого вибору своєї подальшої професійної долі. На переконання Волошина, школа «повинна не лише механічно групувати поняття, але має

дати учням основи трудового засобу, щоб вони в житті могли самі навчатися та виховуватися» [1, 12].

Одним із найвідоміших зарубіжних педагогів другої половини ХХ століття, який приділяв багато уваги проблемі професійної орієнтації, був Джон Голланд. Він об'єднав теорію особистості з теорією вибору професії. Учений уважав, що інтелектуальний потенціал особистості визначає успішність професійної діяльності, але не є головним. Визначають успішність діяльності підлітка такі якості, пов'язані з особистісною її спрямованістю, як ціннісні орієнтації, інтереси, установки, відношення тощо [8].

Висновки.

Підбиваючи підсумок, ми зазначаємо, що підготовка молоді до свідомого вибору майбутньої професії розглядалася представниками зарубіжної педагогіки на всіх історичних етапах існування людства. У працях учених доведено, що підготовка до майбутньої професії формує такі якості особистості, як працелюбство, доброзичливість, витривалість, розвиток фізичних та розумових здібностей, відповідальність. Виховання людини, уважали педагоги, завершується тільки тоді, коли вона може забезпечити себе своєю власною працею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошин Августин. О соціальному вихованні. – Ужгород: УНІО, 1924. – С. 12.
2. Кершенштейнер Г. Трудовая школа / Пер. с нем. В. Петров. – М.: Книга, 1913. – 487 с.
3. Лурье С.Я. Демокрит: Тексты. Перевод исследования. – Л.: Наука, 1970. – С. 376.
4. Любар О.О. Історія української педагогіки / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Г. Федоренко: Навчальний посібник для навчальних педагогічних закладів. – К.: Просвіта, 1999. – 357 с.
5. Петрова Т.П. Гуманізація навчально-виховного процесу у «реформаторській» педагогіці кінця ХІХ – початку ХХ століття: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01; Захищена 29.06.2000; Затв. 29.09.2000. – К., 2000. – 157 с.: іл. – Бібліогр.: С. 132-157.
6. Салимова К.И. Выдающиеся зарубежные мыслители и педагоги о трудовом воспитании и профессиональной подготовке // Школа и производство.– 1987. – № 7. – С. 15-24.
7. Тлалашов Л.Х. Общепедагогические и дидактические идеи ученых энциклопедистов Ближнего и среднего Востока эпохи средневековья: Дис. ... д. пед. н.: 13.00.01; Защищена 25.05.1986; Утв. 25.08.1986. – М.,

- 1986.– 395 с.: ил. – Библиогр.: С. 364-386.
8. Шабеева М.Ф. История педагогики: Учеб. пособие. – М.: Просвещение, 1981. – 367 с.